

ابعاد دین‌گرایی در اشعار ادیب الممالک فراهانی و سید اشرف‌الدین قزوینی

دکتر محمدرضا روزبه

دکتر علی نوری خاتونبانی

زینب نظری

چکیده:

شعر مشروطه متأثر از رویدادهای سیاسی - اجتماعی گوناگون عصر خود شعری جامعه‌گرا و شتابزده است و توجه به رویدادهای جدید اجتماعی و نشر اندیشه‌ها و افکار مدرن جهان غرب از بارزترین ویژگی‌های آن است. جهان‌بینی بسیاری از سردمداران شعر مشروطه نیز در این دوره همسو با تحولات شگرف جامعه، بیشتر بر جدایی از سنت‌های کهن و به ویژه دین‌زدایی استوار است. برخی از شاعران مشروطه تحت تأثیر مبانی فکری غرب با اندیشه‌های نو آیین و بعضاً دین‌زدای آن همراه شده و به انعکاس گسترده آن در آثار خود پرداختند، اما تنی چند از آنان همچون ادیب الممالک فراهانی و سید اشرف‌الدین گیلانی که از برجسته‌ترین شاعران پیش و پس از مشروطه بودند، در کنار توجه به تحولات جامعه و سرایش اشعار اجتماعی همچنان به صیانت از کیان دین پایبند بودند.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد این دو شاعر رویکردی کاملاً دینی به موضوعات اجتماعی - سیاسی جامعه‌ی پیرامون خود دارند و پیوسته می‌کوشند اصول و مبانی مترقی دین اسلام را با نگاهی تازه به مردم معرفی کنند به عبارت دیگر برآنند که اندیشه‌های نوین غربی را در قالب دین ارائه دهند تا همگان به ارزش تعالیم راهبردی اسلام در راه رسیدن به تمدن و پیشرفت‌های اجتماعی و سیاسی و مبارزه با خرافه ستیزی پی ببرند. در این میان ادیب الممالک فراهانی دیدگاه سنتی‌تری نسبت به مسائل اجتماعی عصر خود دارد؛ اما به طور کلی سید اشرف گیلانی بیش از او در این راه گام برداشته و قلم فرسایی کرده است. وی توجه به جامعه و انسان‌گرایی را از منظری نو و بر اساس دین مطرح می‌کند از این رو با حمایت از مبانی فکری غرب در چارچوب دین موفق تر از ادیب عمل کرده است.

کلید واژه: دین‌گرایی، ادیب الممالک، سید اشرف گیلانی، شعر مشروطه.